

SMÅTRYCK

V. C. Ret. skat. W

E x B

TAL,

om Danvikens Dårhus-Inrättning,

hållet inför

KONGL. VETENSKAPS-ACADEMIEN,

vid Præsidiij nedläggande, d. 21 Juni 1820,

af

CHRIST. E. VON WEIGEL,

M. & Ch. D., Konungens Förste Archiater, v. Ordförande i
Kongl. Sundhets-Coll. m. m., Commend. af Kongl. Wasa-
Orden och Riddare af Kongl. Nordstjerne-Orden.

FÖR EFTERKOMMANDE.

Stockholm, tryckt hos J. P. LINDHUS ENKA,

1820.

B 130/44

M. H.

Om Kongl. Academiens stadgar ej ålade hvar och en af dess Ledamöter, utan undantag, att vid nedläggande af det Embete, som mig under förflutna half-år varit uppdraget, och med hvilket Edert förtroende, M. H., mig hedrat, tala i något af de ämnen, som utgöra föremålet för Kongl. Acad. arbeten, borde visserligen jag anhålla, att ifrån denne skyldighet blifva frikallad, då jag sjelf bäst känner mig sakna de egenskaper, som erfordras, för att densamma på ett Eder värdigt sätt uppfylla. Och då tillika, under de sednare åren, en daglig uppvaktning, såsom läkare hos en åldrig, vördad och älskad Konung, hvars fortfarande sjuklighet beklagligen fordrade den trägnaste omsorg, i förening med göromål, som åtföljt mina öfriga tjenste-befattningar, hindrat mig, att, enligt min böjelse, använda min tid till vetenskapliga forskningar och samlande af vidsträcktare erfarenhet uti det yrke, åt hvilket jag egentligen mig ägnadt; så har för mig äfven den svårighet inträffat, som villrådigheten vid valet af ett ämne medförer. Men Kongl. Acad. lagar äro bestämde och således äfven min skyldighet att dem hörsamma, i följd hvaraf jag utber mig Eder uppmärksamhet, M. H., för att inför Eder framlägga en kort beskrifning om *Danvikens nuvarande Dårhus-Inrättning och om den Method derstädes följes, vid behandlingen af de Sinnessjuka, som der vårdas.*

2

Jag har valt detta ämne, emedan jag, såsom ledamot af den sednast tillförordnade Directionen öfver Danviks Hospital, ifrån början af hennes verksamhet, varit i tillfälle att följa Inrättningens vård, och emedan det derifrån oskiljaktiga betraktande af desse olyckliges tillstånd, hvilka, i mindre eller högre grad, äro beröfvade bruket af de ädlaste gåfvor, hvarmed en mild Försyn velat ställa människan öfver naturens öfrige kände varelser, lemnar ett vidsträckt, rikhaltigt och ännu på långt när icke tillräckligen uppodladt fält åt den vetenskaplige forskaren, och en alltid ömmande sida af menskliga lifvet för medborgarens deltagande. Detta ämne bör, i följd häraf, med dubbel rätt förtjena Eder uppmärksamhet, M. H., äfven om, såsom nu, en mindre öfvad hand vågar framställa detsamma inför Eder. Betrakta vi dessa olycklige i deras olika vansinnighets-tillstånd, ifrån sådane, hvilkas själs-förmögenheter ännu endast lidit den mindre grad af rubbning, så att de sysselsättas med vissa idéer, en sjuklig inbillnings alster, hvilka origtigt af dem anses svarande emot något verkligt, som dock icke är till, och kanske aldrig varit, samt att de på sådane idéer bygga origtiga, oftast dock i sig sjelfva fullkomligt consequenta slutsatser och omdömen; eller sådane, som under en dylik starkare sinnes-rubbning, långsamt och stilla förtäras af smärtan öfver inbillade lidanden, eller som i fullkomligt raseri, utan afseende på och kanske äfven utan medvetande af allt, hvad den förnuftiga människan anser sannt, nyttigt, skickeligt och heligt, känslöse för yttre intryck, utom dem som hungern frambringar, eller händelsevis dem förekommande nya yttre föremål medföra, i tyst arghet

eller under ett oupphörligt framstötande af ord, efter vårt begrepp utan sammanhang, storma och ständigt sträfva, att krossa de hinder, säkerheten påbjudit deras väktare att ställa emot dem, endast för att, om de deri lyckas, planlöst förstöra sig sjelfva och hvad dem förekommer, och hvilka antingen ifrån ett sådant tillstånd återvända till dermed afvexlande lugnare perioder, eller deri ända till lifvets slut fortfara; ifrån sådane olycklige, säger jag, ända till deras ännu mera vanlottade bröder, hos hvilka minnet och inbillningen äro förstörda och utplånade, samt hos hvilka således ej heller något omdöme mera kan finnas; sådane, hvilka blott genom en mekaniskt förtärd föda uppehållas vid ett lif, ringare i värde än de obetydligaste varelsers i naturen; — hvilken tafla af rysliga uppträden! hvilka ämnen för forskaren att närmare utgrunda! Och när dertill kommer skiljaktheten af de orsaker, hvaraf så rysliga verkningar uppstå, ifrån utsväfningarne, som den förut sunda och förnuftiga människan skulle kunnat undvika; ifrån sinnes-skakningar, sjukdomar, yttre på hjernan skadligt verkande våldsambheter m. m., som människan är utsatt för, och ej alltid förmår undgå, ända till den, då den oskyldige affödan genom ärftlig disposition, förr eller sednare under dess tillvaro, måste deltaga uti de olyckor, som hemsökt dess föräldrar, eller plikta för de fel och brott dessa kunna hafva begått; — hvilken rik anledning för medborgaren och människovännen till allvarsamma betraktelser och ömt deltagande!

Det är väl saant, att Sverige, lyckligt i många afseenden framför andra länder, äfven uti detta njuter den förmån, att sinnes-rubbningar i

allmänhet sällan förekomma och att de ännu mera sällan skulle finnas, om ej missbruket af brännvinet, detta tärande gift bland de lägre klasserna, i synnerhet af Städernes invånare, äfven stundom kraftigt verkade, att grundlägga dem. Men dessa sjukdomar förekomma likväl uti alla Rikets provinser, och dermed behäftade sjuke utgöra således, äfven i Sverige, ett ämne för Regeringens och medborgarens ömna vård och omtanka.

Också har Sverige, som efter öfverståndne stormiga tider, sedan år 1809 framskridit med förnyad lifskraft, i jemförelse med andra länder ej blifvit efter uti det, som till en bättre vård och behandling af sådane olycklige medmenniskor kan bidraga. Genom densamma omsorg, med hvilken under denna tid Regeringen, understödd af Rikets Ständers frikostighet, omskapat och förbättrat Sveriges Medicinal-verk i allmänhet, hafva ock Stockholms Stads Barmhertighets-inrättningar vunnit en hög grad af fullkomlighet, hvartill likväl enskildte medborgares aktningstvård bemödande och medverkande till en stor del bidragit; och det är äfven ifrån denna tid, Danvikens Dårhus erhållit det förbättrade skick, som det nu äger.

Danvikens nya Dårhus, hvars historia jag förbigår, då Kongl. Acad. förut sett den anförd i det Inträdes-Tal, som en aktningstvård ledamot, Herr Medicinal-Rådet och Riddaren HAGSTRÖMER, hållit inför Kongl. Acad. redan år 1788, samt derom inhemtat ytterligare underrättelser af sin äldsta vördade Ledamot, Herr Presidenten och Commendeuren VON SCHULZENHEIM i dess Tal vid Præsidiij nedläggande, andra gången, år 1799, har ifrån dess stiftelse ej endast varit bestämmt, att emottaga vansinnige, utan äfven per-

soner, behäftade med veneriske sjukdomar och deras obotelige följder. Det har äfvenledes under loppet af denna tid, som oftast blifvit begagnadt till förvarande af vanartige personer, studom af bättre familjer, under förevändning af sinnes-svaghet, såsom orsak till deras oordentliga lefnad; hvarigenom således en stor del af dårhusets lägenheter, till ett för en sådan inrättning främmande behof, voro upptagne och anledningar gifne till oordningar, som hindrade att dårhuset ifrån det hvad det egentligen var, en förvarings-anstalt för vansinnige, ej kunde höjas till det hvad det borde vara, en fullkomligt inrättad Cur-anstalt för desamma.

Desse ofullkomligheter afhjelpes efter år 1813, då Danvikens inrättningar blefvo ställda under en Direction, som af Kongl. Maj:t förordnades, att, efter bästa öfvertygelse, utan att genom förut gällande författningar och reglementen vara bunden, handhafva styrelsen deröfver. De förut omnämnde vanartade personer skiljdes genast ifrån dårhuset, genom Öfver-Ståthållarens, Directionens Ordförandes, åtgärd, och kort derefter äfven de med veneriske sjukdomar behäftade, som intogos uti dåvarande Läns - Curhus, undantagne några få så kallade lytte eller obotlige af dem, som fingo qvarstanna, för att ifrån samhället afskiljas och af hvilket slags olyckliga ännu, tid efter annan, några få på dårhuset hafva blifvit intagne. Genom dessa åtgärder blef således hela dårhusets local begagnelig för ändamålet, hvarföre det ock, medelst genast företagne reparationer och förändringar, ännu mera iståndsattes.

Det äger i följd deraf för det närvarande 41 i fallkomligt godt stånd varande förvarings-rum, tillräckligt rymlige, att 86 sinnes-sjuka deruti

kunna emottagas, och på det sätt indelade, att de gladaste och beqvämaste rummen finnas uti öfra våningen af huset, vid den öfre gården, och äro anslagne för betalande vansinnige af bättre folk, så väl af man- som qvinkönet, hvilka dy-medelst äro under närmaste tillsyn af Hus-Läkaren och Förestånderskan, som hafva sina bönings-rum uti samma hus. De öfrige förvaringsrummen, belagne på hvardera sidan af dårhuset uti de byggnader, som sträcka sig ifrån den öfra gården ned till sjögården, äro så indelte, att de som ligga till höger endast begagnas för qvinkönet, och de till venster för mankönet. Utom dessa rum, af hvilka de uti de öfre corridorerne befintlige, äro bestämde för stillare sinnes-sjuke, och de uti den nedra corridoren för de mest bullersamma dårhushjonerna, finnes på hvardera sida ett sjuk-rum, en mat-sal, en arbets-sal och en genom asplankning innestängd promenad-plats. Inrättningens större Kök och Bad-inrättningar äro belagne uti huset vid sjögården, hvarst äfven en rymlig sal finnes, som tjenar till torknings-rum, men som om söndagarne äfven begagnas att församla de sinnes-sjuke till Guds-tjensten, då Postillan läses af vaktmästaren och några psalmer sjungas.

Ordningen, som för Dårhuset blifvit af Directionen fastställd, är för det närvarande, uti det hufvudsakligaste, följande:

Hvarje morgon, kl. 6 om sommarn och kl. 7 om vintern, besöker vaktmästaren, åtföljd af drängarne, alla dårhushjonerna, då tillika de oroligares tillstånd närmare efterses. De vansinnige tillhållas då att förrätta sina naturliga uttömningar och, om det sig möjligen göra låter, äfven att kamma och tvätta sig, samt att förtära

något friskt vatten, hvilket alltid, äfven natte-tid, skall finnas uti corridorerne att tillgå.

Då årstiden det fordrar, bör eldningen börjas kl. 5 om morgonen, så att spjellen kunna vara skjutne kl. 7, samt vid samma tid om eftermiddagen, i fall Hus-Läkaren det nödigt finner.

Kl. 8 hvarje morgon, utdelar föreständerskan frukosten, samt middagen kl. 12 och aftonmältiden kl. 7. Sedan dessa allmänna måltider för de så kallade fattig-bröderne äro gifne, undfå de förut omnämnde sinnes-sjuka af för-mögnare folk, eller så kallade fri-bröderne, sin mat sålunda, att de inläste erhålla den först och de öfrige sednare, börandes middags-mältiden för desse sistnämnde likväl vara färdig kl. half till 2, och föreständerskan alltid, både middagar och aftnar, äta med dem vid samma bord, då vaktmästaren åligger vara tillstädes.

Innan kl. 9 om morgonen bör Hus-Läkaren, åtföljd af föreständerskan och vaktmästaren, besöka samtliga dårhushjonen uti deras rum, noga göra sig underrättad om deras tillstånd, bestämma hvilka af dem böra qvarblifva uti sina rum, hvilka för tillstötte sjukdoms-tillfälligheter böra föras till sjuk-rummet, och hvilka böra komma uti salarne, då i sednare fallet gångkläderne dem tillställas. Läkaren förordnar äfven vid detta besök de erforderliga läkemedlen m. m., om hvilka omständigheter föreständerskan och vaktmästaren hvar för sig, så vidt de röra deras göromål, erhålla Läkarens befallningar.

Sedan Läkaren förrättat detta morgon-besök, insläppas de fogligare sinnes-sjuka uti matsalarne och de, som kunna arbeta, uti bredevid matsalarne befintlige arbets-salar, der de af betjeningen böra noga bevakas, och hvarifrån de, i fall

de blifva bullersamme, återföras till sina rum, som tillstängas. De, som icke behöfva bevakning, sysselsättas utom salarne, men likväl inom dårhusets stängsel, på tjenligt sätt.

Utmärka sig några bland dem genom arbetsamhet och anständigt uppförande, äger Läkaren att med någon passande belöning hugna och uppmuntra dessa.

Dörrarne emellan matsalarne och arbets-salarne skola alltid vara läste, så att de som kunna arbeta, icke må af de sysslolösa blifva oroad eller störde.

Under tiden städas och vädras förvaringsrummen, sängarne bäddas, halmen omskakas eller ombytes och våta kläder uttagas och torkas m.m.

Om sommaren böra på vissa, af Läkaren dertill bestämde tider, så väl före som efter mid-dagen, alla dårhushjonen med nödig bevakning föras till promenad-platserne.

Till middagsmåltid kl. 12 samlas de uti matsalarne, der betjeningen sins emellan delar tillsynen. En bön läses, så väl vid detta tillfälle, som vid de öfrige måltiderna.

En timma efter middagsmåltiden utdelas dricka, först till de inläste och sedan till dem uti salarne.

Vid skymningen påtändes lamporne, både i salarne, och i corridorerna.

Under aftonmåltiden bör Hus-Läkaren vara tillstädes, och sedermera besöka alla de vansinnige, men i synnerhet dem som måste hållas innestängde.

En timme efter aftonmåltiden och om sommaren sednare, då en stunds vistelse i fria luften är tillåten, återföres hvar och en till sitt rum, som igenläses, sedan han druckit sig otör-

